

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ НАЦІЇ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Актуальність теми дослідження. Інтенсивний розвиток глобалізаційних процесів спричинив зменшення ролі нації у суспільних трансформаціях. Світоглядна «опозиційність» глобального та національного спричинила своєрідну дезорієнтацію щодо розуміння принципів формування і розвитку сучасних націй. Намагання подолати цю бінарну опозицію цілком закономірно привело сучасну соціальнофілософську думку до ідеї нації як особливого соціального актора, який відіграє визначальну роль у розвитку суспільств в епоху глобалізації, що сприяло формуванню низки нових понять, зокрема концепту «економічна нація». **Мета дослідження** - розробка концепту «економічна нація» та розгортання на його основі відповідної теорії, а також позиціонування останньої як методологічного підґрунтя трансформації сучасного українського суспільства задля більш ефективного його входження у глобальне економічне середовище. Постановка мети зумовила необхідність розв'язання наступних дослідницьких **завдань**: проаналізувати розвиток філософського обґрунтування економічних чинників формування нації та здійснити систематизацію основних підходів; визначити методологічну роль економічного націоналізму у якості основи формування економічної теорії нації. **Об'єктом дослідження** є економічні чинники націєтворення. **Предметом дослідження** є теоретико-методологічні передумови і перспективи формування економічної теорії нації у контексті глобалізаційних процесів. Економічний націоналізм – термін, яким позначають політику, що здійснює внутрішній контроль над формуванням економіки, праці та капіталу, навіть, якщо це вимагає введення тарифів та інших обмежень на пересування робочої сили, товарів і капіталу. Фундатором економічного націоналізму, на основі теоретичного доробку якого розробляється економічна теорія нації, є німецький економіст та суспільний діяч Ф. Ліст. Саме він вперше обґрунтував практичну ефективність та доцільність впровадження економічного націоналізму у соціальну практику. Прибічником ідей Ф. Ліста був відомий німецький державний діяч О. фон Бісмарк. Російськомовні розвідки у цій царині започаткували С. Вітте та Д. Менделєєв. Творцем досить оригінальної концепції тлумачення сутності націоналізму стала американська дослідниця Л.Грінфельд Промовистим прикладом націоналізму колективістського типу Л.Грінфельд вважає німецький націоналізм. Тому саме у цій країні, як реакція на англо-французьке економічне домінування, з'являється контрідеологія класичній економічній теорії фритредерства – економічний націоналізм. Його першим ідеологом став Ф.Ліст, якого дослідниця називає «апостолом німецького економічного націоналізму» і основним суперником А.Сміта [3, с. 356]. За критерієм типології націоналізмів, поруч із ідеологічним, лінгвістичним, політичним та іншими, економічний націоналізм виділяє і український дослідник О.Картунов. Більшість сучасних дослідників погоджуються з думкою Л.Грінфельд стосовно того, що першим ідеологом економічного націоналізму був Ф.Ліст. Зокрема, на таких позиціях стоять Р.Шпорлюк, Х.Шульц, Г.Касьянов [4, с. 239]. Фрідріх Ліст (1789-1846), якому належить концепція «економічного націоналізму». Ліст був більше практиком, ніж теоретиком. Прекрасно розуміючи дух своєї епохи та віяння індустріалізації, він впродовж всього свого життя боровся за об'єднання численних розрізнених німецьких князівств в єдиний митний союз (Zollverein), а також розробляв проекти розвитку залізниць, які називав «нервами суспільства». Фундаментальною працею Ліста, яка увібрала в себе ідеї всього його життя, стала «Національна система політичної економії» (1841 р.), в якій Ліст вперше поєднав економіку з обґрунтованою мислителями європейського Романтизму (зокрема, своїм співвітчизником Йоганном Готлібом Фіхте) ідеєю нації, стверджуючи, що подальший розвиток господарства йтиме саме в національних рамках. У німецького теоретика знайшлися послідовники в Російській імперії. Прихильником його ідей був Д.Менделєєв. Дмитро Іванович Менделєєв присвячував багато уваги вітчизняній нафтовій промисловості і з цією метою в 1876 відвідав Америку (за дорученням уряду) для вивчення практичного досвіду в галузі нафтової промисловості. У 1888 р. він вивчає економічний стан Донецького кам'яновугільного району, з'ясує величезне його значення для Росії і пропонує ряд заходів для раціонального використання «будущей силы, покоюющейся на берегах Донца». Результати цих робіт викладені їм у ряді статей та окремих монографій. Майже насильно відсторонений від науки, Менделєєв присвячує всі свої сили практичним завданням. В 1890 р. при його діяльній участі створюється проект нового митного тарифу, в якому послідовно проводиться протекційна система. В 1891 р. виходить в світ чудова книга: «Толковый тариф» у своїй праці Менделєєв обґрунтував необхідність використання ідей Ф.Ліста про захист національного виробника високими митними тарифами на імпорту іноземних товарів у російських реаліях. Все ж найбільш послідовно ідеї Ф.Ліста були адаптовані до останніх міністром фінансів С.Вітте. У роботі «З приводу націоналізму. Національна економія і Фрідріх Ліст» він розробив ідейне підґрунтя протекційністської політики Російської імперії, завдяки якій, на його думку, мала бути здійснена форсована індустріалізація країни [2, с. 5]. Проте С.Вітте і Д.Менделєєв використали тільки економічну складову ідеології Ф.Ліста, обійшовши увагою його ідеї впливу економічних процесів на консолідацію нації. Причиною цього стало те, що вони адаптували програму німецького теоретика не до національних, а до імперських реалій. Серед сучасних дослідників, що вивчають проблему практичних проявів економічного націоналізму у формі протекційністської політики, перш за все слід назвати американського вченого Р.Шпорлюка. У фундаментальній праці «Комунізм і націоналізм» він висвітлює прояви економічного націоналізму в Німеччині у період канцлерства О.Бісмарка, а також протекційністську політику Італії у другій половині XIX ст. [1, с. 370]. **Висновки.** Здійснений аналіз теоретичних засад та практичних перспектив економічної теорії нації засвідчує потребу застосування запропонованих нами принципів та підходів у контексті розробки стратегічного вектору соціально-економічного розвитку – як на рівні суто національних інтересів суспільства, так і на рівні врахування глобально орієнтованих національних цілей. Запропонована аналітика економічної теорії нації вимагає трансформації інформаційної структури прийняття стратегічно важливих соціально-економічних рішень та зміни моделі економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм / Роман Шпорлюк ; пер. з англ. Г. Касьянов. К.: Основи, 1998. 479 с.
2. Вітте С. Ю. По поводу национализма. Национальная экономия и Фридрих Лист / С. Ю. Витте // Фридрих Лист. «Национальная система политической экономии». Граф С. Ю. Витте. «По поводу национализма. Национальная экономия и Фридрих Лист». Д. И. Менделеев. «Толковый тариф, или Исследование о развитии промышленности России в связи с ее общим таможенным тарифом 1891 года» / пер. с нем. К. В. Трубникова, предислов. В. Фадеев. М.: Европа, 2005. 794 с.
3. Гринфельд Л. Национализм. Пять путей к современности / Лия Гринфельд ; пер. с англ.: Т. И. Грингольц, М. Р. Вирозуб. М. : ПЕРСЭ, 2008. 528 с.
4. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму: монографія / Г. В. Касьянов ; передм. В. Лісового. К.: Либідь, 1999. 352 с.